

NÁPOLYT LÁTNI ÉS...

(életben maradni?)

Megpróbálok szakítani a hagyománnyal. A kritikusok egy része ugyanis előzetes ismeretek vagy feltevések (közérthetetlenül: praekonceptiók) birtokában készíti elemzését. Már akkor, amikor elindul a sajtóvetítésre, tudja, miképpen kell megközelítenie az adott alkotást; úgyis előzetesen felöltözik az alkalomhoz illően. Jólértesültségénél és neveltségénél fogva véletlenül sem jelenik meg szmokingban a szalonnasütnél, vagy farmernadrágban az akadémiai emlékülésen. A komoly kritika ezért különbözik annyira az egyszerű mozinézó véleményétől. Kellő elméleti megalapozottság híján, figyelmen kívül hagyva Jung archetípus-elméletét, a strukturalista analízis módszereit, a Gehlen-féle antropológiai iskola eredményeit, meg ehhez hasonlókat az információt befogadó átlagos közeg nem azt látja a moziban, amit kell, hanem ami előtte van. De a kritikus sem jobb, mert mint az a fentebb előadottakból következik, specifikus kondicionáltsága áldozataként legtöbbször csak azt látja, amit kell, ahelyett, ami van.

Jelen próbálkozásom célja egy általános, tehát generális kritikai módszer alkalmazásának megvetése. Megvetése a módszert illetően a szó szoros értelmében.

Túrheterlen állapot, hogy más elbírálás jár egy intellectualico, szimboliszticó, szemioticó, alkotásnak, mint egy színes filmvígjátéknak.

Bácskai Lauró István, Kállai István forgatókönyve alapján készült filmje a *Nápolyt látni és...* merész kísérlet egy ősi drámai alaphelyzetnek a film közegében történő újrafogalmazására, újraforgalmazására és műfaji integrálására. A téma — amint azt a strukturalista irodalomtörténet bizonyítja, nem változik, csak más és más formában jelenik meg a különböző korokban — megtalálható a commedia dell'ártében éppen úgy, mint Shakespeare-nél, Molière-nél, Scribe-nél és Tabi Lászlónál. Sőt, elmondhatjuk, hogy

már a régi görögök is ismerték, sőt a kínaiak már ötezer évvel ezelőtt, csak ők nem ismerték fel az igazi jelentőségét és tűzijátékok készítésére használták. A *Nápolyt látni és...* alkotóinak bátorságát bizonyítja, hogy mit sem törődve a nagy elődökkel, azoktól vették át a sémát, akiknek a kezén az valóban sémává vált: a ma már névtelen bulvár-vígjáték szerzőktől és operett librettistáktól.

A történet elmondva nagyon egyszerű, de korántsem az, ha a mélyére pillantunk. Dr. Szegedi Anna és Lackó Ferenc még a film kezdete előtt Nápolyban együtt töltött egy éjszakát. De úgy igazán együtt töltötték, éppen ezért ügyeltek arra, hogy a film kezdetére már egy repülőgépen üljenek ártatlanul. A jo-

gászdoktornőnek ugyanis vízje van otthon, a fiatalembernek viszont felesége. Persze, ha a néző látta a plakáton, hogy ez egy magyar filmvígjáték, akkor már ennyiből is tudja, hogy a két utas sorsa megpecsételődő. A magyar vígjátékszerzők ugyanis a legerkölcösebb emberek a világon. Házasságtörés esetén nem ismernek bocsánatot. Hiszen ezen múlik a vígjáték sorsa. Ha a házastársak továbbra is együttélnék semmiről sem tudva, az egy pesszimista társadalmi körkép lenne az emberi kapcsolatok hazugságáról; ha a megcsalt feleség lúgkővet inná, a megcsalt férj pedig baltával feldarabolná hitvesét, az romantikus vérfagyalt lenne. Sírógörcsöt és elmebetegintézetet szintén kérik mellőzni. Az pedig, hogy kölcsönös bocsánatkéréssel végződjön az ügy, olyan cinikus megoldás lenne, ami már a közerkölcösöt veszélyeztetné.

Nem. A csalóknak bűnhődni kell, de a megcsaltak is részesüljenek méltányos kárpótlásban. A legegy-

szerűbb, ha egymásra találnak. Ez a film végén meg is történik. Az is ten a felvevőmasinából is egymásnak teremtette őket. Nem úgy a másik kettőt. Az a nő ugyanis elviselhetetlenül ostoba, a fiatalember is utálja, csak ő meg annyira törtető, hogy egy többéves külföldi kiküldetés érdekében akár feleségül is venne a buta és csélcsap teremtést.

De nézzük most a mélyét. A leghelyesebb az eljárás, ha felfejtjük a film szimbólumrendszerét. A történet négy szereplője egy sajátos egyensúlyatörekvés keresésére utal. Semmiképpen sem tekinthető erőszakos belemagyarzásnak, ha ezzel kapcsolatban a tézis, antitézis, szintézis logikai alapelveinek frappáns transzcendálására gondolunk. A kort, melyben élünk, nyugodtan az ideges egyensúlykeresés korának nevezhetjük. Ha a történet hordozói hárman vagy ötven lennének, valaki

Greguss Zoltán, Várady Hédi, Ernyei Béla és Páger Antal

Halász Judit és Ernyei Béla

ottmaradna feleslegesnek. Lehetetlen nem észrevenni, hogy a film alkotóit határozott koncepció vezette: a humanista totalitás, vagy úgy is mondhatnánk, a totalitás szférájába emelt humanizmus eszméjének érvényesítése.

A szereplők mozgásában kifejeződő immanensen meghatározott determináltság taglalása csak körök, négyzetek, egyenesek és hullámvonalak iderajzolásának segítségével lehetne érthető, de ilyesmire nyomdatechnikai okokból nincs lehetőség, másrészt nagyobb terjedelmű tanulmányt igényelne. Most érje be az olvasó néhány jelkép értelmezésével: a többször látható csók, mint azt más példákön Freud, Karinthy Frigyes, Sheldon, újabban pedig E. Fromm kimutatták, egy vagy kétoldalú előidézése; a felszarvazott ügyvéd és a megcsalt taxisofőrnő találkozása az individuális lét alárendeltsége a történelmi léttel szemben; amikor az igazgató azt sem tudja, hogy az ő vállalatánál kinek rendeznek fogadást, az elidegenedett bürokrácia áttekinthetlensége; a mondat, hogy „bár itt lenne az a férfi...” a tartalmas kapcsolat utáni vágy; a „megmérge-

zem a macskát” a humor, a derű, a jövő szépségébe vetett hit.

Talán ünneprontásnak hat, de nem hallgathatunk két nyitvahagyott kérdéstről: 1. Hol lehet olyan szép tapétákat kapni, mint amilyeneket a filmben láttunk mindkét házaspár szobájában?

2. Mi lehet az oka annak, hogy a mostanában készült vígjátékok olyan elszomorítóak, mint egy véresre csiklandozott ember kacagása?

Lőrinc József operatőr nem színes filmet készített, hanem színezettet. Képeivel túlharsogja a filmet és ugyanez mondható Vukán György zenéjéről.

A színészek megtették, amit lehetett, de méltatlanság lenne velük szemben, ilyen szereplehetőségek alkalmából értékelni tehetségüket. És végeredményben Bácskai Lauró István rendezői tehetsége sem szorul bizonyításra, szakmailag a legjobbak között van a helye. Mentségére és elmarasztalására hozható fel, hogy színpadi trükkgyűjteményből a legnagyobb tehetséggel sem lehet filmet csinálni.

CSÁSZÁR ISTVÁN